

EIROPAS PUSGADA TEMATISKĀ FAKTU LAPA

BANKU SEKTORS UN FINANŠU STABILITĀTE

1. IEVADS

Finanšu nozarei mūsdienu ekonomikā ir būtiska nozīme, jo tā nodrošina finanšu starpniecību, t. i., līdzekļu virzīšanu no noguldītājiem uz ieguldītājiem. Stabila un efektīva finanšu nozare veicina uzkrājumu veidošanu un ļauj tos visrentablāk ieguldīt, tādējādi sekmējot inovāciju un ekonomikas izaugsmi. Bankas ir galvenie finanšu starpnieki visās Eiropas valstīs.

Banku kredītus izmanto arī mājsaimniecību vajadzību finansēšanai, jo īpaši tam, lai izlīdzinātu to patēriņu laika gaitā un palīdzētu tām ieguldīt nekustamajā īpašumā. Pārmērīgs kredīšanas pieaugums mājokļu iegādei var radīt cenu burbuļus nekustamā īpašuma tirgū. Šāda burbuļa plīšana var destabilizēt finanšu nozari un ekonomiku kopumā.

Ņemot vērā kredītu izraisītu aktīvu cenu burbuļu risku, jo īpaši nekustamā īpašuma tirgū, banku sektora stabilitātes uzraudzībai ir būtiska nozīme, vērtējot valstu finanšu sistēmu stabilitāti. Dalībvalstis īsteno dažādus politikas virzienus, lai ierobežotu potenciālus riskus.

2. PROBLĒMAS

2.1. Banku sektora stabilitāte

Banku sektora pielāgošana pēc krīzes ES turpinājās vēl 2016. gadā. Banku sektors samazinājās 21 dalībvalstī no 28 dalībvalstīm, par ko liecina kopējo banku aktīvu samazinājums attiecībā pret IKP. Joprojām bija vērojama "aizņemto līdzekļu īpatsvara samazināšanas

tendence", lai gan ekonomikas un banku stāvoklis uzlabojās.

Likviditātes nosacījumi banku sektorā kopumā saglabājās labvēlīgi. Eiropas bankas uzkrāja kapitāla rezerves, lai ievērotu ES jaunās regulatīvās prasības, un daudzām bankām izdevās veiksmīgi noregulēt ieņēmumus nenesošu kredītu apjomu.

Banku stabilitāti var novērtēt pēc tādiem rādītājiem kā ieņēmumus nenesošu kredītu attiecība pret kopējiem kredītiem (INK īpatsvars), kapitāla pietiekamības rādītājs (KPR) un vidējā pašu kapitāla atdeve.

- **INK īpatsvars** ir ieņēmumus nenesošu kredītu attiecība pret kopējiem kredītiem. ES par ieņēmumus nenesošiem kredītiem uzskata tādus, par kuriem maksājumi nav saņemti vairāk kā 90 dienas. Šī attiecība atspoguļo banku piešķirto kredītu kvalitātes pasliktināšanos. Jo sliktāks ir šis rādītājs, jo sliktāka ir aktīvu kvalitāte un tādējādi lielāki paredzami zaudējumi.
- **Kapitāla pietiekamības rādītājs (KPR)** atspoguļo banku maksātspēju. Tā ir regulatīvām prasībām atbilstoša kapitāla, t. i., banku regulējumam atbilstošu kapitāla instrumentu, attiecība pret riska svērtajiem aktīviem. Tas liecina par banku spēju absorbēt zaudējumus. Jo augstāks rādītājs, jo vairāk bankas var absorbēt zaudējumus, neietekmējot savu maksātspēju.
- **Pašu kapitāla atdeve** ir banku tīrās peļņas (t. i., peļņa pēc nodokļu

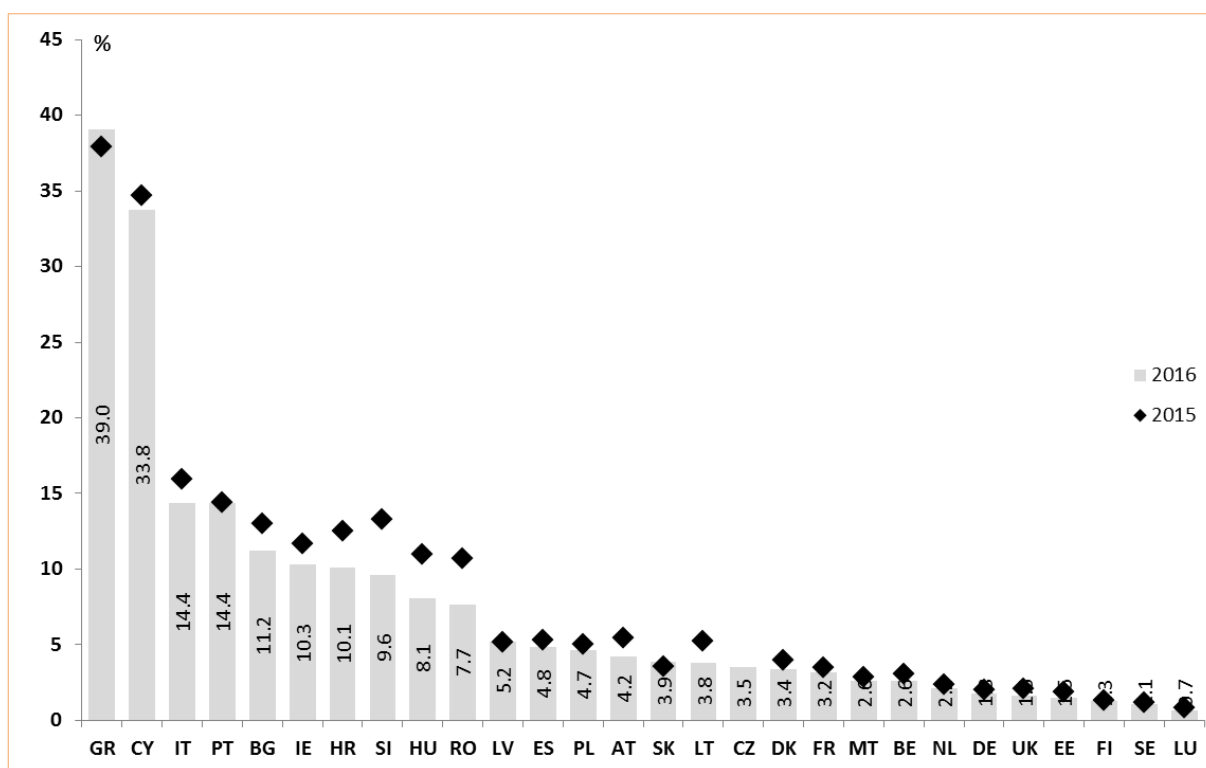
nomaksas) attiecība pret kopējo kapitālu. Šis rādītājs atspoguļo banku kopējo rentabilitāti. Augsta rentabilitāte nozīmē, ka bankas ir labvēlīgā situācijā, lai tuvākajā nākotnē palielinātu savas kapitāla rezerves, izmantojot nesadalīto peļņu.

Kopumā 2016. gadā Eiropas banku aktīvu kvalitāte uzlabojās. Bankas, kas finanšu krīzē cieta visvairāk, turpināja atjaunot savus portfeļus. Izņēmums ir Kipra un Grieķija: abās valstīs nedaudz vairāk kā viena trešdaļa visu kredītu joprojām

regulāri netika atmaksāti. INK īpatsvars 2016. gadā Grieķijā turpināja samazināties, bet Kiprā palielinājās.

Piecās valstīs INK īpatsvars bija lielāks par 10 %. Šīs valstis bija Itālija, Portugāle, Bulgārija, Īrija un Horvātija. Tomēr visām šīm valstīm 2016. gadā izdevās samazināt INK īpatsvaru. To pašu var teikt par gandrīz visām dalībvalstīm. Ievērojams progress INK ziņā tika panākts Slovēnija, Ungārijā un Rumānijā, kur tas samazinājās līdz mazāk nekā 10 %.

1. diagramma. Ieņēmumus nenesošu kredītu attiecība pret kopējiem kredītiem procentos, 2016. gads

Avots: ECB

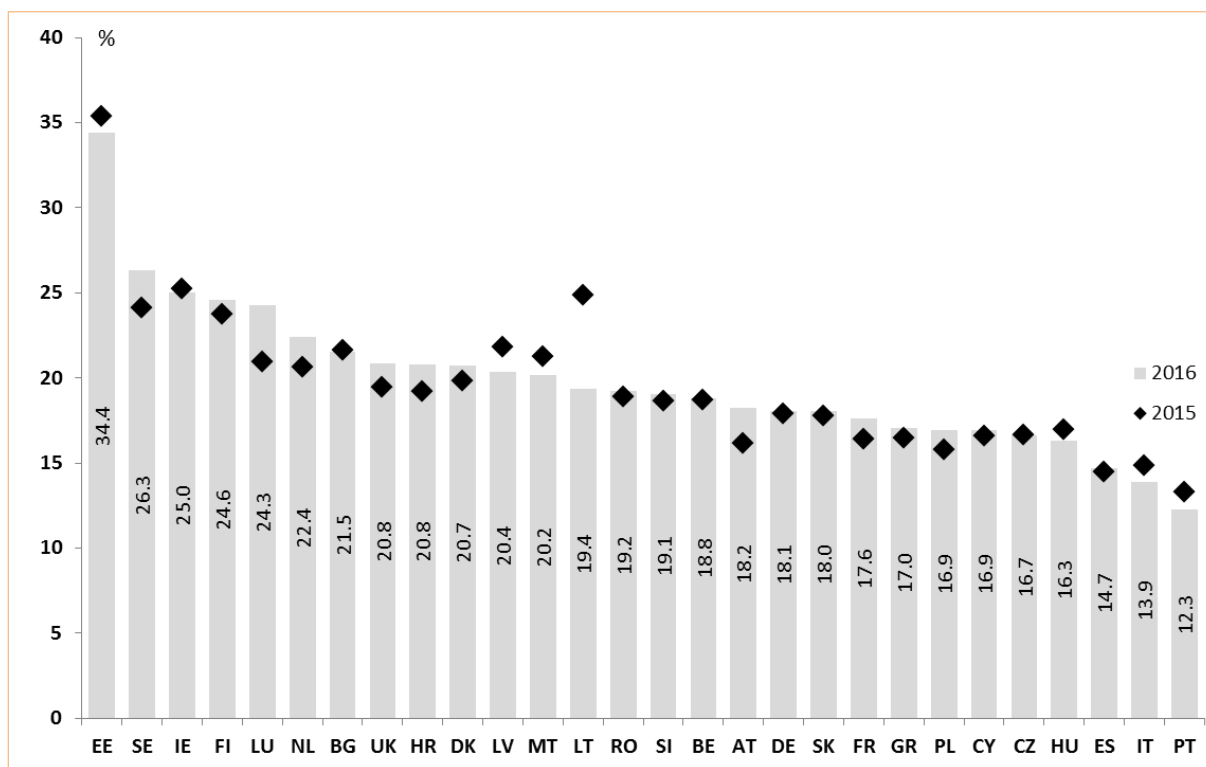
Kapitāla pietiekamības rādītājs (KPR) turpināja uzlaboties lielākajā daļā ES valstu. Vidējais KPR visās valstīs bija vismaz 12 %, kas ir daudz vairāk nekā noteiktais minimums 8 %.

Pusē dalībvalstu KPR pārsniedza 19 %. Vidējais rādītājs palielinājās par vienu procentpunktu salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Augstākais rādītājs tika konstatēts Igaunijā (34 %), nākamās bija Zviedrija un Īrija. Lietuvā 2016. gadā tika reģistrēts lielākais kritums, lai gan KPR joprojām

saglabājās augsts. Iemesls tam bija viena no lielākajām bankām valstī, kas gada sākumā izmaksāja dividendes. Dividendes izmaksā no nesadalītās peļņas, kas veido daļu bankas kapitāla.

Kopumā pietiekamais kapitalizācijas līmenis notušē atšķirības starp dalībvalstīm un bankām. Dažu banku kapitalizācija joprojām ir pārāk zema tādās valstīs kā Portugāle, Itālija un Spānija, ierobežojot jaunu kredītu izsniegšanu.

2. diagramma. Kapitāla pietiekamības rādītājs: regulatīvām prasībām atbilstošs kapitāls, kas atbilst 77 % riska svērtu aktīvu, 2016. gads

Avots: ECB

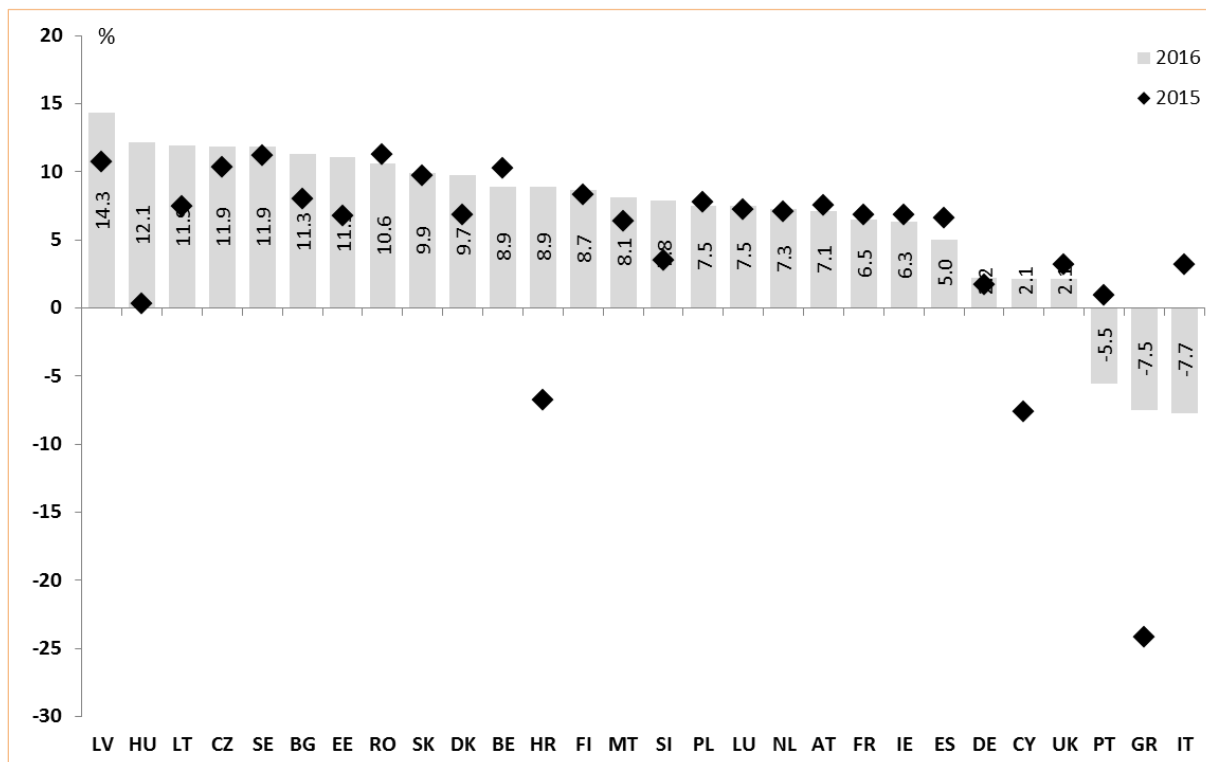
Banku rentabilitāte palielinājās lielākajā daļā tirgu, lai arī procentu likmes bija zemas. Pusē dalībvalstu 2016. gadā pašu kapitāla atdeve bija vismaz 8 %. Vidējais pašu kapitāla atdeves rādītājs palielinājās par vienu procentpunktu salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. ES rentablākais banku tirgus ir Centrāleiropas un Ziemeļeiropas valstīs.

Vidējā rentabilitāte palielinājās trīs valstīs. Lielākais lēciens bija vērojams Grieķijā, lai

gan vidējais pašu kapitāla atdeves rādītājs šajā valstī joprojām bija negatīvs. Rentabilitāte ievērojami uzlabojās arī Horvātijas un Ungārijas bankās.

Itālijā un Portugālē rentabilitāte samazinājās visvairāk. Šīs valstis un Grieķija bija vienīgās, kurās banku tirgū 2016. gadā tika reģistrēti zaudējumi. Galvenais iemesls tam bija skaidras naudas rezervju veidošana ieņēmumus nenesošiem kredītiem.

3. diagramma. Pašu kapitāla atdeve (%), 2016. gads

Avots: ECB

2.2. Kredītu pieaugums

Kredītu pieaugumu var noteikt pēc privātajam sektoram izsniegtu banku aizdevumu apjoma pieauguma gada laikā procentos. Jo ātrāk izvēršas banku kreditēšana, jo lielāks ir risks, ka veidosies aktīvu burbulis. Tipisks šādas situācijas piemērs ir pārmērīga hipotekārā kreditēšana, kas veicina mājokļu cenu un privātā sektora parāda palielināšanos.

No otras puses, negatīvs kredītu pieaugums var būt saistīts ar uzņēmumu, jo īpaši MVU, apgrūtinātu piekļuvi kredītiem. Ideālā situācijā privātajam sektoram izsniegto kredītu apjomam būtu jāpalielinās tik daudz, lai nodrošinātu pietiekamus līdzekļus ieguldījumiem, taču ne pārmērīgi, lai nepieļautu aktīvu cenu burbuļu veidošanos.

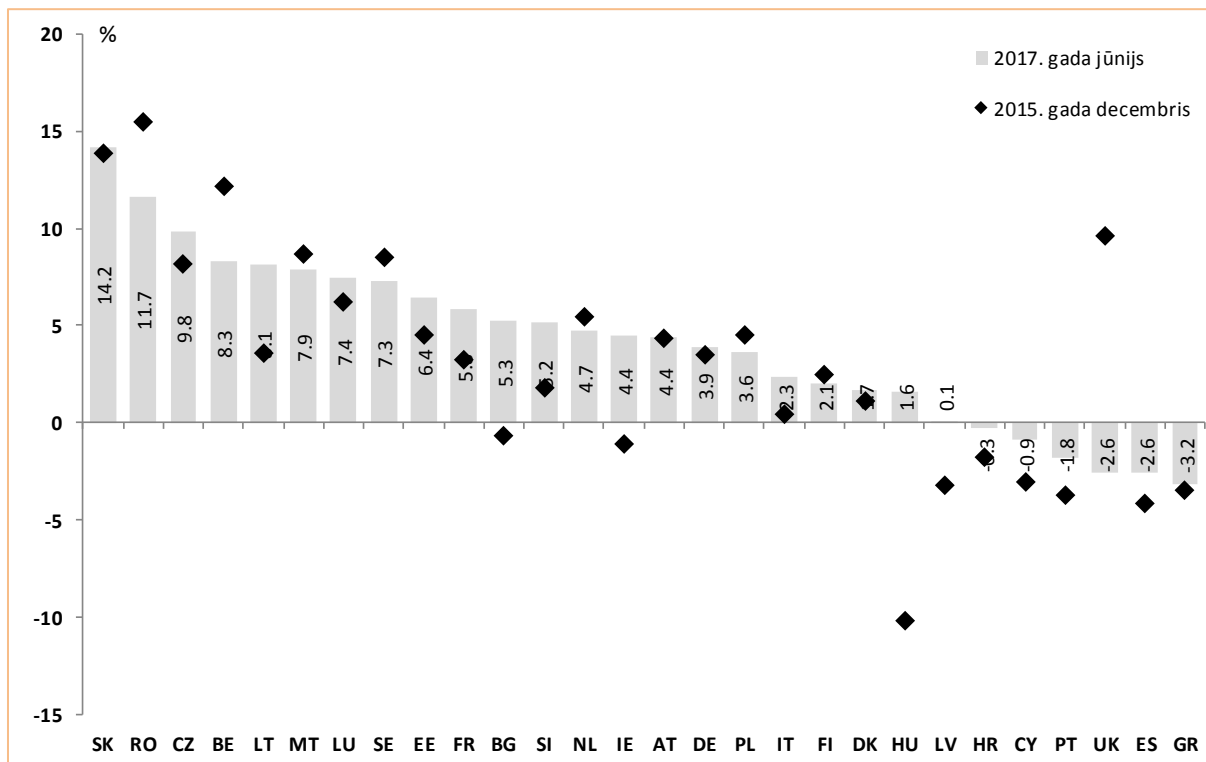
Lielākajā daļā dalībvalstu kredītu apjoms mājokļu iegādei palielinājās. Vidējais hipotekāro kredītu apjoma pieaugums palielinājās no 1,5 % 2014. gadā līdz 3,8 % 2016. gada augustā un 4,4 % 2017. gada jūnijā.

Septiņās valstīs — Slovākijā, Rumānijā, Čehijas Republikā, Beļģijā, Lietuvā, Maltā, Luksemburgā un Zviedrijā — tas pārsniedza robežvērtību¹, ko Komisija uzskata par iemeslu padziļinātai risku izpētei.

Augsts māsaimniecību kreditēšanas rādītājs, jo īpaši mājokļu iegādei, veicina mājokļu cenu un privātā sektora parādsaistību palielināšanos vairākās valstīs. Tas rada bažas, jo īpaši valstīs, kurās jau ir liels privātā sektora parāds, piemēram, Beļģijā, Zviedrijā un Nīderlandē.

¹ 6,5 % palielinājums gada laikā saskaņā ar makroekonomikas nelīdzsvarotības novērtēšanas procedūras rezultātu pārskatu.

4. diagramma. Mājokļu kredītu pieaugums (% gada laikā), 2017. gada jūnijs

Avots: ECB

Kreditēšana uzņēmumiem ir palielinājusies lielākajā daļā dalībvalstu.

Vidējais kredītu apjoma pieaugums palielinājās no -0,2 % 2015. gada augustā līdz 2,3 % 2016. gada augustā un 3,8% 2017. gada jūnijā. Sešās valstīs (Maltā, Ungārijā, Slovēnijā, Rumānijā, Bulgārijā, Horvātijā) negatīvs pieaugums pārauga pozitīvā.

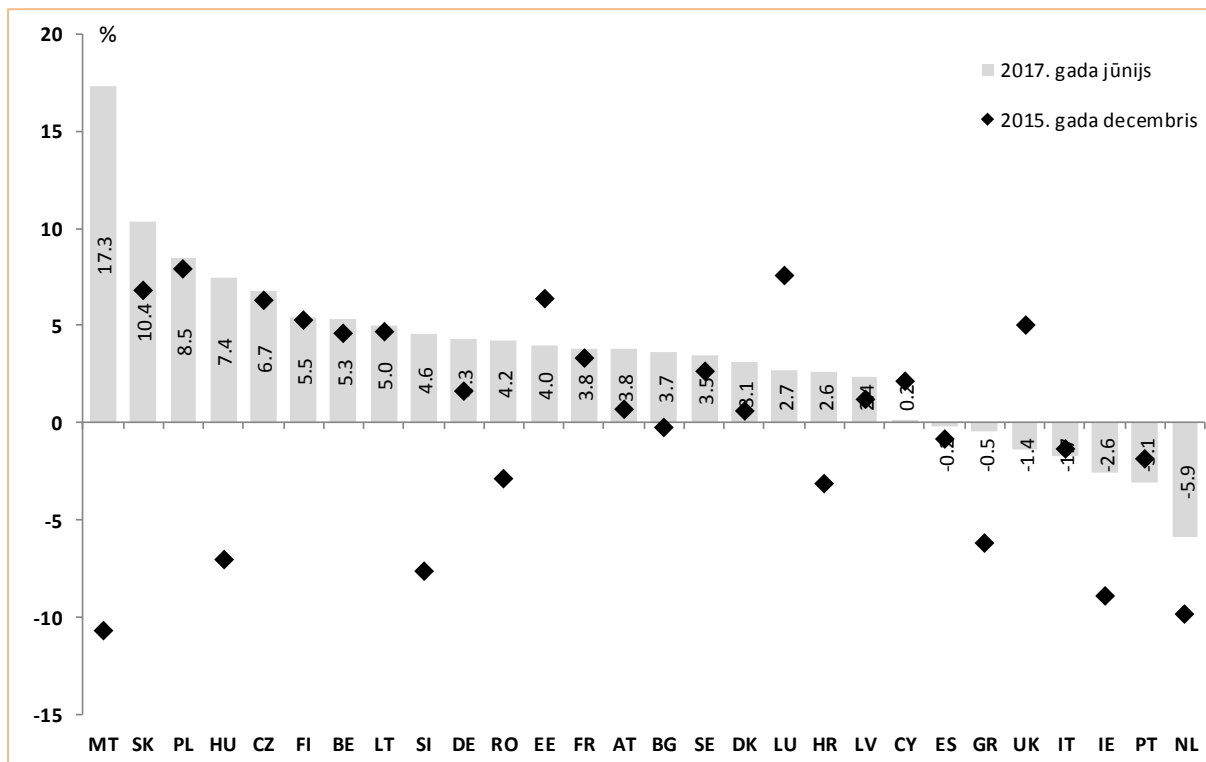
Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājās arī atšķirība starp valstīm ar lielāko kredītu pieaugumu (17 % Luksemburgā, 10 % Slovākijā) un valstīm ar lielāko kredītu samazinājumu (-6 % Nīderlandē, -3 % Portugālē).

Atšķirīgās pieauguma tendences ES liecina par atšķirīgām uzņēmumu ieguldīšanas iespējām.

Valstīs ar lielu ekonomikas izaugsmi ieguldījumus un pieprasījumu pēc kredītiem stimulē darījumdarbības paplašināšanās (piemēram, tādās Centrāleiropas valstīs kā Slovākija, Polija, Ungārija un Čehijas Republika).

Citās valstīs, piemēram, Nīderlandē, Portugālē un Īrijā, uzņēmumu piekļūvi finansējumam ierobežo uzkrātais parāds daudzos uzņēmumos.

5. diagramma. Uzņēmumu kredītu pieaugums (% gada laikā), 2017. gada jūnijs

Avots: ECB

2.3. Likviditāte un finansējums

Bankas finansējuma struktūra atspoguļo to, kā tiek finansēta tās darbība, galvenokārt aizdevumi. Parasti bankas pieņem noguldījumus, lai finansētu to piešķirtos aizdevumus. Tādējādi kredītu un noguldījumu attiecība ir bieži izmantots rādītājs, kas palīdz novērtēt, vai bankām ir stabils finansējums. Kredītu un noguldījumu attiecība ir banku piešķirto aizdevumu attiecība pret kopējiem noguldījumiem, kas saņemti no klientiem. Citiem vārdiem sakot, tā atspoguļo aizdevumu portfeļa daļu, kas tiek segta ar noguldījumiem, kurus uzskata par stabili finansējuma avotu.

Grūtībās nonākušas bankas bieži vien lūdz palīdzību savas valsts centrālajai bankai. Aizņēmuma no centrālās bankas īpatsvars bankas kopējās saistībās atspoguļo banku atkarību no šāda atbalsta. Citiem vārdiem sakot, tas liecina par privātā finansējuma trūkumu, tādēļ ir nepieciešama uzraudzība. Centrālās bankas likviditātes finansējuma īpatsvaram komercbankas kopējās saistībās vajadzētu būt lielam tikai īslaicīgās ārkārtas situācijās.

ES banku finansējuma struktūra 2016. gadā lielā mērā saglabājās stabila. Kredītu un noguldījumu attiecība pārsniedza 100 % tikai piecās valstīs. Šīs valstis ir Dānija ar tās unikālo hipotēku banku modeli², kā arī Zviedrija, Nīderlande, Francija un Itālija.

Lielākajā daļā valstu noguldījumi palielinājās nedaudz straujāk nekā aizdevumi. Vidējā kredītu un noguldījumu attiecība 28 dalībvalstīs nedaudz samazinājās no aptuveni 99 % 2014. gadā līdz 96 % 2016. gada augustā un 89 % 2017. gada jūnijā (6. diagramma).

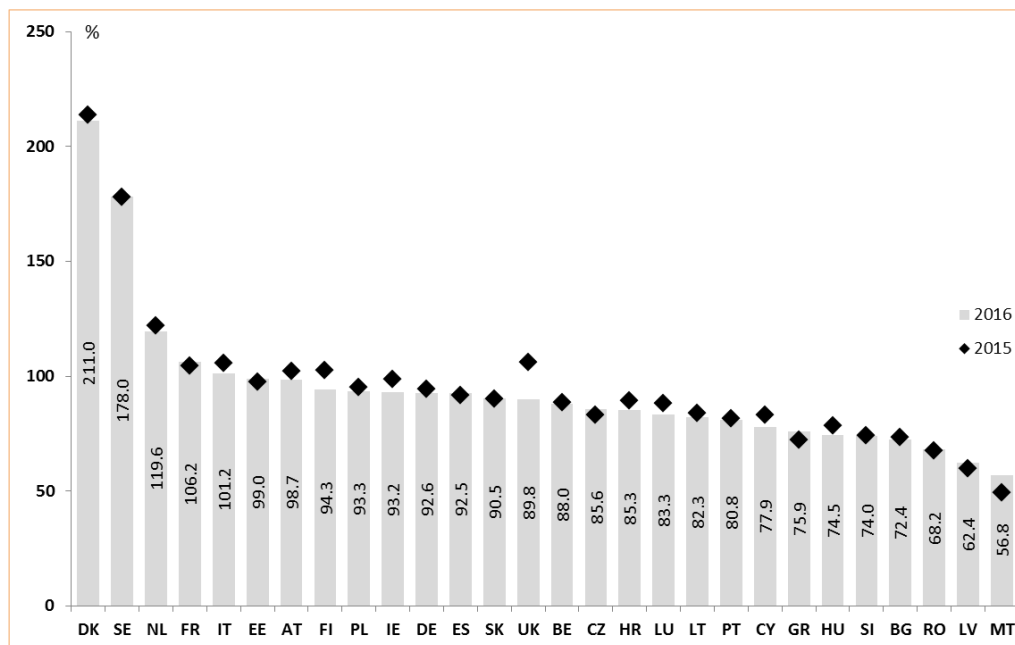
Pēc finanšu krīzes Centrāleiropas, Austrumeiropas un Dienvidaustrumeiropas banku tirgos ir parādījis jauns finansēšanas modelis. Iepriekš ārvalstīm piederoši banku meitasuzņēmumi reģionā finansēja savus aizdevumus ar

² Dānijā hipotekāros kredītus izsniedz īpašas hipotēku bankas, kas finansē aizdevumus ar atbilstošām mājokļu obligācijām. Finansējuma struktūras ziņā šo sistēmu uzskata par ļoti drošu.

aizņēmumiem no mātesbankām, piemēram, Austrijā, Itālijā, Zviedrijā vai Vācijā. Pēc krīzes banku meitasuzņēmumi pakāpeniski aizstāja mātesbanku

finansējumu ar vietējiem noguldījumiem. Visos banku sektoros Centrāleiropā un Austrumeiropā 2016. gadā noguldījumi pilnīgi nosedza aizdevumu portfeļus.

6. diagramma. Kredītu un noguldījumu attiecība (%), 2016. gads

Avots: ECB

Labvēlīgi tirgus apstākļi un zemas procentu likmes palīdzēja vēl vairāk samazināt centrālo banku finansējumu visā ES. Banku sektori lielākajā daļā valstu 2016. gadā no centrālās bankas aizņēmas maz, kopējam saistību apmēram nesasniedzot 2 %.

Grieķija izcēlās kā valsts ar lielāko aizņēmuma no centrālās bankas īpatsvaru, kas bija viena ceturtdaļa no banku sektora bilances. Tomēr 2016. gadā Grieķija, kā arī Kipra ievērojami samazināja savu atkarību no centrālās bankas.

No otras puses, Itālija un Spānija palielināja centrālās bankas kredīta izmantošanu, savukārt Somijas un Beļģijas bankas palielināja savu atkarību no centrālās bankas finansējuma.

3. POLITIKAS RISINĀJUMI DALĪBVALSTĪS

Dalībvalstu kopīgās politikas mērķi ir saglabāt finanšu stabilitāti un veicināt

ekonomikas izaugsmi. To sasniegt palīdz stabils banku sektors un kapitāla tirgi, kas veiksmīgi pilda savas funkcijas kā finanšu starpnieki.

Dalībvalstis politikas pasākumos galveno uzmanību pievērš šādiem faktoriem:

- finanšu pieejamības uzlabošanai, proti, banku bilanču attīrīšanai no ieņēmumus nenesošiem kredītiem;
- šķēršļu likvidēšanai kapitāla tirgu attīstībai un integrācijai;
- trūkumu novēršanai valstu uzraudzības un regulatīvās sistēmās un dažu iestāžu korporatīvās pārvaldības uzlabošanai;
- konkrētu risku novēršanai saistībā ar kredītriskiem ārvalstu valūtā;
- nelīdzsvarotību ierobežošanai atsevišķos mājokļu tirgos, kuros privātā sektora parāds palielinās pārāk strauji.

3.1. INK apjoma noregulēšana

Kredītu gauso pieaugumu atsevišķās valstīs var izskaidrot ar slikto parādu lielo daudzumu. INK ir slogs banku bilancēs un ierobežo banku rentabilitāti, radot ieņēmumu zaudējumus. Tie arī ierobežo banku kapitālu, tādējādi mazinot banku spēju izsniegt jaunus aizdevumus³.

Lai stimulētu jaunu aizdevumu izsniegšanu, ir nepieciešams turpmāks progress banku bilanču sakārtošanā un atbilstošu kapitāla rezervju atjaunošanā. INK apmērs joprojām ir liels daudzās ES valstīs un Grieķijā, Kiprā, Itālijā, Portugālē, Bulgārijā, Īrijā un Horvātijā ir mērāms ar divciparu skaitli.

Bankas cenšas panākt dzīvotspējīgu aizdevumu pārstrukturēšanu vai atsavināt ieņēmumus nenesošus aktīvus. Tomēr tam ir nepieciešams funkcionējošs tiesiskais regulējums parādu piedzīšanai un aktīvu atsavināšanai. Daudzas valstis cenšas uzlabot savas maksātspējas sistēmas un tiesu sistēmas darbību, lai nodrošinātu parādu ātrāku pārstrukturēšanu. Piemēram, Grieķija ir ieviesusi elektroniskās izsoles nodrošinājumu pārdošanai. Vēl viens veids ir ārpusstiesas pārstrukturēšanas risinājumi, pamatojoties uz banku un parādnieku brīvprātīgu sadarbību.

Ja aizdevumu neizdodas pārstrukturēt, bankas var apsvērt iespēju atbrīvoties no aktīviem, kuru vērtība ir samazinājusies. INK var pārdot specializētos sekundārajos tirgos tādus, kādi tie ir, vai kā vērtspapīrotus produktus. Valstu iestādes cenšas atbalstīt šādus tirgus, likvidējot regulatīvos šķēršļus, pielāgojot nodokļu režīmus, piedāvājot īpašas INK pārvaldības platformas un sniedzot valsts garantijas vērtspapīros pārvērstu aizdevumu augstākas prioritātes laidieniem (pēdējais piemērs novērots Itālijā).

Lai tiktu galā ar INK sekām, dažās valstīs ir izveidoti aktīvu pārvaldības uzņēmumi

---

³ Visi aizdevumi un citi bankā turētie aktīvi rada noteikta kapitāla prasību, t. i., kapitāla apmēru, kāds bankai ir nepieciešams rezervē neparedzētu zaudējumu gadījumā.

(APU), kurus dēvē arī par "sliktajām bankām", lai bankas varētu nodot tiem savus INK portfeļus. Tas tiek darīts par maksu, bet ļauj bankām attīrīt savas bilances un izsniegt jaunus aizdevumus. Ievērojami samazināt INK īpatsvaru palīdzēja NAMA⁴ Īrijā, BAMC⁵ Slovēnijā un SAREB⁶ Spānijā. INK pārdošanas atbalstu var organizēt arī pats banku sektors (ar valsts garantiju palīdzību, piemēram, *Atlante* shēmas gadījumā Itālijā).

INK apjoma noregulēšanā būtiska nozīme ir valstu uzraugiem un regulatoriem. Šis struktūras regulāri pārbauda banku aktīvu kvalitāti, uzrauga kavēto maksājumu veikšanu un nosaka atbilstošus kredītu zaudējumu nosacījumus un kapitāla rezerves.

3.2. Alternatīvu avotu attīstīšana uzņēmumu finansēšanai

Lai uzlabotu piekļuvi finansējumam arī no nebanku avotiem, dalībvalstis veic dažādas darbības, lai attīstītu savus kapitāla tirgus. ES līmenī šis iniciatīvas tiek veicinātas saskaņā ar kapitāla tirgu savienības rīcības plānu, ko pieņēma 2015. gada septembrī un atjaunināja ar vidusposma pārskatu 2017. gada jūnijā. Mērķorientētu tehnisko atbalstu valstu iestādēm sniedz Komisijas Strukturālo reformu atbalsta dienests. Īpaši tās valstis, kurās kapitāla tirgus attīstība atpaliek (daudzas no tām ir Centrāleiropā un Austrumeiropā), šobrīd veic virkni darbību, lai atbalstītu savus pašu kapitāla un obligāciju tirgus, privātā kapitāla un riska kapitāla līdzekļus un īstenotu mūsdienīgas vērtspapīrošanas metodes.

Valstu iestādes arī īsteno konkrētus pasākumus, lai veicinātu vietējo kapitāla tirgu attīstību. Dažas ir izstrādājušas visaptverošas nacionālās stratēģijas, lai risinātu šo problēmu (Bulgārija, Latvija, Lietuva, Čehijas Republika, Polija).

---

⁴ *National Asset Management Agency* (Valsts aktīvu pārvaldības aģentūra).

⁵ *Bank Assets Management Company* (Banku aktīvu pārvaldības uzņēmums).

⁶ *Sociedad de Gestión de Activos procedentes de la Reestructuración Bancaria* (Uzņēmums aktīvu pārvaldībai pēc banku sistēmas pārstrukturēšanas).

Šādas stratēģijas veicina vietējo tirgus nišu (piemēram, finanšu tehnoloģijas, privāta pašu kapitāla) veidošanos, pateicoties labvēlīgam regulējumam, un rada regulatīvos stimulus vietējiem institucionāliem un privātajiem ieguldītājiem (piemēram, jaunus instrumentus, labvēlīgu nodokļu režīmu). Tajās tiek piedāvāts dažāda veida atbalsts MVU, kuriem ir interese par piekļuvi kapitāla tirgum (piemēram, līdzfinansējums izmaksām saistībā ar iekļaušanu biržas sarakstā). Visbeidzot, ar stratēģijām tiek īstenotas atbilstīgas finanšu izglītības programmas.

Dažas valstis īsteno arī pārrobežu iniciatīvas. Viens piemērs ir tiesiskā regulējuma saskaņošana attiecībā uz segtajām obligācijām un vērtspapīrošanu Baltijas valstīs. Vēl viena projekta mērķis ir sekmēt vērtspapīru tīrvērti un norēķinus starp biržām, kuras ir *SEE Link* platformas locekles. Tajā ir iesaistījusies Slovēnija, Horvātija, Bulgārija un tādas ārpus ES esošas valstis kā BDMR⁷, Serbija, Melnkalne, Bosnija un Hercegovina. Arī Bulgārija rada iespējas iekšzemes emitentiem un ieguldītājiem piekļūt citiem ES tirgiem, izveidojot *Bulgarian Stock Exchange International* — atsevišķu tirgu vietējā biržā.

3.3. Banku uzraudzības, regulēšanas un korporatīvās pārvaldības uzlabošana

Lielais INK apjoma pieaugums krīzes laikā pievērsa uzmanību atsevišķiem neatbilstīgas uzraudzības vai regulēšanas gadījumiem. Trūkumi tika atklāti arī daudzu finanšu iestāžu kredītriska novērtējumā un korporatīvajā pārvaldībā.

Dažās valstīs tiek veikta radikāla finanšu uzraudzības pārskatīšana. Piemēram:

- visaptverošas banku un nebanku sektora uzraudzības reformas Bulgārijā;
- apdrošināšanas un pensiju fonda uzraudzības integrēšanu Kiprā;
- banku starptautiskās darījumdarbības uzraudzības uzlabošanu Maltā.

Valstis iegulda arī uzraugu prasmju pilnveidē, piemēram, sniedzot tehnisko atbalstu: tas ir novērojams kapitāla tirgus uzraudzībā Rumānijā.

Citas valstis ir sākušas korporatīvās pārvaldības reformas atsevišķos finanšu nozares segmentos. Itālija īsteno korporatīvās pārvaldības reformu, aptverot lielas kooperatīvās bankas un mazas kopieguldījumu bankas, kas ir nozīmīgs faktors banku sistēmas racionalizācijai. Slovēnija īsteno pasākumus, lai stiprinātu un pārstrukturētu savu banku sektoru, uzlabotu valstij piederošu banku pārvaldību un nodrošinātu *BAMC* — Banku aktīvu pārvaldības uzņēmuma — atbilstīgu pārvaldību. Savukārt Horvātijā neatkarīgi auditori pārskata Horvātijas Rekonstrukcijas un attīstības bankas (*HBOR*) aktīvu kvalitāti. Tā rezultātā var tikt izmainīts *HBOR* tiesiskais regulējums un pārvaldības struktūras.

3.4. Ar aizdevumiem ārvalstu valūtā saistītu risku novēršana

Šveices franka nostiprināšanās lika atkal pievērst uzmanību riskiem, kas saistīti ar aizdevumiem ārvalstu valūtā. Šveices franka augstā novērtējuma izraisītā turbulence bija īpaši izteikta Horvātijā, Ungārijā un Polijā. Rumānijā, kur lielākā daļa aizdevumu ārvalstu valūtā ir izsniegti euro, ietekme bija mazāka. Attiecīgās valstis jau ir apstiprinājušas dažādus pasākumus, lai palīdzētu aizņēmējiem, kuriem ir kredīts ārvalstu valūtā, dažkārt piemērojot ievērojamas izmaksas bankām.

Polijā attiecīgie priekšlikumi joprojām tiek pilnveidoti diskusijās ar attiecīgajām iestādēm (Prezidenta biroju, Finanšu ministriju, finanšu uzraudzības iestādi un centrālo banku), līdz tos apstiprinās parlaments. Ņemot vērā citu tirgu pieredzi, politikas veidotāji mēģina atrast līdzsvaru starp palīdzēšanu parādos nonākušām māsājniecībām un banku finanšu stabilitātes un valsts vispārējās finanšu stabilitātes saglabāšanu. Vēl viens diskusiju aspekts ir sociālā taisnīguma apsverumi.

⁷ Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika.

3.5. Ar mājokļu tirgu saistītas ievainojamības risināšana ar makroprudenciālo politiku

Finanšu stabilitātes riski saistībā ar nekustamā īpašuma tirgu ES ir īstenojušies iepriekš un joprojām ir potenciāla problēma vairākās valstīs. Pārāk augsta nekustamo īpašumu novērtēšana parasti ir cieši saistīta ar lielu privātā sektora parādu. Banku ievainojamība saistībā ar hipotekārajiem kredītiem parasti palielinās, pazeminot kredīšanas standartus. Spiedieni palielina zemas procentu likmes un turpmāka banku savstarpējā konkurence par jauniem aizdevumiem.

Dažas valstis aktīvi īsteno makroprudenciālo politiku, t. i., politiku ar mērķi saglabāt visas finanšu sistēmas stabilitāti, lai radītu aizsardzību pret ievainojamību, kuru izraisa nekustamā īpašuma nozare. Primārais mērķis ir mīkstināt ciklisko dinamiku starp aizņemšanos īpašumu iegādei un mājokļu cenām. To mērķis ir arī palielināt banku un mājtsaimniecību noturību pret finanšu satricinājumiem. Makroprudenciālie pasākumi var būt orientēti gan uz bankām, gan aizņēmējiem.

Bankām izstrādātu pasākumu mērķis parasti ir nodrošināt atbilstīga kapitāla prasības. Dažas rezerves ir paredzētas sistēmiskā riska novēršanai visā tautsaimniecībā. Citas var būt tieši saistītas ar riska darījumiem ar nekustamajiem īpašumiem, piemēram, hipotekāro kredītu riska pakāpes⁸ banku bilancēs pielīdzinot riska profiliem. Specifiskāki kapitāla palielinājumi⁹ hipotekām ir ieviesti vairākās dalībvalstīs (piemēram, Austrijā, Beļģijā, Igaunijā, Slovākijā un Zviedrijā) saistībā ar lielāku ievainojamību, ko rada nekustamā īpašuma tirgus. Somija no 2018. gada janvāra noteiks iestādēm paredzētu

minimālo riska pakāpi¹⁰ attiecībā uz ēku hipotekām valsts teritorijā. Dānijas Sistēmisko risku kolēģija 2017. gada martā ieteica ierobežot mājokļu kredītus ar mainīgu procentu likmi un/vai maksājuma saistību termiņa atlikšanu¹¹ Kopenhāgenas un Orhūsas reģionā, ja aizņēmēja kopējais parāds pārsniedz 400 % no ienākumiem pirms nodokļu nomaksas.

Pašreizējie pierādījumi liecina, ka bankām paredzētie pasākumi ir stiprinājuši finanšu nozares noturību vairākās dalībvalstīs, savukārt lielāka kapitāla prasības nav bijušas pietiekami augstas, lai ierobežotu straujo mājokļu cenu kāpumu atsevišķās valstīs, piemēram, Dānijā, Luksemburgā un Zviedrijā.

Papildus instrumentiem, kas izstrādāti bankām, valstu iestādes tiesību aktos ir ieviesušas kredīšanas ierobežojumus attiecībā uz aizņēmējiem. Visbiežāk izmantotie aizņēmēju uzraudzības pasākumi ir ierobežojumi aizdevuma un ķīlas vērtības attiecībai, aizdevuma un ienākumu attiecībai, parāda un ienākumu attiecībai un parāda apkalpošanas un ienākumu attiecībai. Instrumentu klāstā ir arī aizdevumu atmaksas termiņu ierobežojumi un amortizācijas prasības.

Aizņēmēju uzraudzības pasākumi ir paredzēti tam, lai tieši ietekmētu kredīšanas standartus pašā sākumā (t. i., standartus, ko piemēro aizņēmējiem, kad tie piesakās aizņēmumam pirmo reizi). Aizņēmēju uzraudzības pasākumi — jo īpaši tad, ja tie veido labi izstrādātu savstarpēji papildinošu darbību kopumu, — palīdz efektīvi ierobežot riskantas kredīšanas praksi daudzās jurisdikcijās. Tie ne tikai samazina ievainojamību, kas saistīta ar nekustamo īpašumu cenu radītiem satricinājumiem mājtsaimniecību bilancēs, bet var arī palielināt banku noturību. Tie ir elastīgi veidoti un ļauj pielāgot parametrus, lai

⁸ Regulatīvi rādītāji, kas parāda, cik daudz kapitāla no katra portfeli esošā aktīva veida bankām ir jāglabā.

⁹ Kapitāla prasības papildus standarta normatīvajam minimumam.

¹⁰ Minimālā standarta riska pakāpe, kas var būt augstāka par riska pakāpi, kuru banka ir aprēķinājusi savā iekšējā kapitāla pietiekamības modelī.

¹¹ Aizdevums, kurā ir iekļauts periods, kad aizņēmējs maksā tikai procentus, nevis atmaksā kapitālu.

ietekmētu mājokļu un kredītu tirgus apstākļus. Iespēja aizņēmēju uzraudzīšanai paredzētus instrumentus papildināt ar makroprudenciālajiem pasākumiem, kas orientēti uz kapitālu, ir īpaši vērtīga kredītēšanas ciklu uzplaukuma brīžos. Šādos brīžos banku stimulus iesaistīties riskantākā kredītēšanā (ar augstu aizdevuma un ķīlas vērtības attiecību / augstu aizdevuma un ienākumu attiecību) var samazināt pasākumi, kas tieši ietekmē kredītēšanas standartus pašā sākumā.

Datums: 16.10.2017.